

नेपालमा आत्मनिर्भर हुन सक्ने मानव औषधि उत्पादन उद्योगहरूको विस्तृत अध्ययन प्रतिवेदन - २०७७

१) पृष्ठभूमि

विरामीहरूलाई निको पार्ने उद्देश्यका साथ, तिनीहरूलाई खोप लगाउने, वा लक्षणहरू कम गर्नका लागि तिनीहरूलाई दिइने औषधिको रूपमा औषधि उद्योगले औषधि पत्ता लगाउँछन्, विकास गर्दछन् र उत्पादन गर्दछन् ।

आज हजारौं औषधिहरू निदान, रोकथाम, र चिकित्सीय प्रयोगहरूको लागि उपलब्ध छन् । निमोनिया, क्षयरोग, मलेरिया, इन्फ्लूएन्जा र यौन रोग जस्ता संक्रामक रोगहरूको उपचारमा सहयोग पुऱ्याउनका साथै यी औषधीहरूले हृदय रोग, दम, मधुमेह, हेपेटाइटिस, सिस्टिक फाइब्रोसिस, र क्यान्सर रोकन र उपचार गर्न पनि सहयोग पुऱ्याउँछन् । उदाहरणको लागि, एन्टी-नजिया ड्रग्स क्यान्सर विरामीहरूलाई केमोथेरापी सहन गर्न मद्दत गर्छ, क्लट-बुस्टर ड्रग्सले स्ट्रोक विरामीहरूलाई दिमागमा हुने क्षतिबाट बच्न मद्दत गर्दछ; र साइकोएक्टिभ ड्रग्सले धेरै व्यक्तिको लागि मानसिक रोगको गम्भीरतालाई कम गर्दछ । एन्टिबायोटिक र खोपले नाइट्रिक रूपमा डिप्थीरिया, सिफलिस र लहरे खोकी जस्ता रोगहरू घटाएको छ । ड्रग्समा भएका आविष्कारहरूले विभिन्न रोगहरूलाई नियन्त्रणमा राखेका छन्, जसमध्ये केही मानवमा सर्ने रोग पनि छन् ।

नेपाल सरकारले सन् १९७९ (वि. सं. २०३६/०७/०१) मा औषधि व्यवस्थापन विभाग (डिडिए) स्थापना गर्‍यो जुन पूर्व वन तथा माटो संरक्षण मन्त्रालयबाट वि. सं. २०४१ पौष स्वास्थ्य सेवा र जनसंख्या मन्त्रालय अन्तर्गत ल्याइयो । डिडिए स्वास्थ्य र जनसंख्या मन्त्रालय अन्तर्गतका तीन विभागहरू मध्ये एक हो ।

नेपालले औषधि ऐन १९७८ (वि. सं. २०३५) लाई लागू गरेको छ जसले औषधि र यससँग सम्बन्धित औषधि उत्पादनको दुरुपयोग रोकनका साथै प्रभावकारिता र औषधिको प्रयोग सम्बन्धी गलत वा भ्रामक जानकारीलाई नियन्त्रण गर्न, उत्पादन, मार्केटिंग, वितरण, निर्यात, आयात, भण्डारण र ती औषधिहरूको उपयोग जुन सार्वजनिक प्रयोगको लागि सुरक्षित छैन, प्रभावकारी र मानक गुणस्तरको छ ।

नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५१ मा सार्वजनिक निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकास मार्फत राष्ट्रिय अर्थतन्त्र सुदृढ गर्ने, अर्थतन्त्रमा निजी क्षेत्रको भूमिकालाई महत्व दिदै उपलब्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालन गरि आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने सहकारी क्षेत्रलाई प्रवर्धन गर्दै राष्ट्रिय विकासमा अत्यधिक परिचालन गर्ने आर्थिक क्षेत्रका सबै गतिविधिमा स्वच्छता जवाफदेही र प्रतिस्पर्धा कायम गर्न नियमनको व्यवस्था गर्दै सर्वांगीण राष्ट्रिय विकासमा प्रोत्साहन र परिचालन गर्ने उपलब्ध साधन स्रोत तथा आर्थिक विकासको प्रतिफलको न्यायोचित विवरण गर्ने तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान गरि उद्योगको विकास र विस्तार द्वारा निर्यात प्रवर्धन गर्दै वस्तु तथा सेवाको बजार विविधीकरण र विस्तार गर्ने, राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको विकासका लागि राष्ट्रिय उद्योगधन्दा र साधन स्रोतको संरक्षण र प्रवर्धन गरी नेपाली श्रम सिप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिने राष्ट्रिय हित अनुकूल आयात प्रतिस्थापन निर्यात प्रवर्धनका क्षेत्रमा वैदेशिक पुंजी तथा प्रविधिको लगानीलाई

आकर्षित गर्दै पूर्वाधार विकासमा प्रोत्साहन एवं परिचालन गर्ने राज्यका नीतिलाई अवलम्बन गरिने विषय समाविष्ट रहेको छ ।

राष्ट्रिय औषधि नीति २०५१ ले नेपाली औषधि उद्योगहरूलाई राष्ट्रिय प्राथमिकताको सुचिमा राखी १० वर्ष भित्रमा ८०% अत्यावश्यक औषधि स्वदेशमा नै उत्पादन गर्ने लक्ष्य लिएको छ ।

१५ औं योजनाको आधारपत्रमा उद्योग सम्बन्धि शिर्षक अन्तर्गत औषधि लगायतका स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगको प्रवर्धन र पूर्वाधार निर्माणमा सहयोग र सहजीकरण गरिने औद्योगिक क्षेत्रमा आवश्यक भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा विस्तार गर्न निजि क्षेत्र संग समन्वय र सहकार्य गरिने र नेपाली उत्पादन को तोकिएको गुणस्तर कायम गरि उद्योगको प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिविधि गरिने कार्यनीति सहित उद्योग धन्दाको विकास र विस्तार क लागि क्षमता विकास वित्तिय पहुँच र प्रवर्धनात्मक उपाय अवलम्बन गर्ने रणनीति अपनाइने उल्लेख गरिएको छ ।

आ. व. २०७६/७७ को बजेट वक्तव्य को बुँदा नं १४१ मा आगामी वर्षसम्म दुई दर्जन जति औद्योगिक वस्तुहरूमा आत्म निर्भर हुने गरि स्वदेशी उद्योगहरूको विकास, विस्तार र आधुनिकरणका लागि प्रोत्साहन गरिनेछ । बन्द रहेका उद्योगहरूलाई संभाव्यताका आधारमा सरकारी र निजि क्षेत्रको साभेदारीमा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । स्वदेशी वस्तुको उपयोगलाई अभियानका रुपमा अघि बढाई अत्यावश्यक वस्तुहरू उत्पादनमा सरकारी तथा निजि क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालयको आ: व: २०७६/७७ को मार्शलस्टोनको रुपमा दुई दर्जन जति औद्योगिक वस्तुहरूमा आत्म निर्भर हुने गरि वस्तुहरूको उत्पादन गर्ने भनी व्यवस्था भएको छ, त्यसमा औषधि पनि एक छ ।

औषधि उत्पादन उद्योगहरूले हजारौं मानिसहरूको जीवन बचाउनको लागि ठूलो योगदान दिएको हुँदा यो विषयको बारेमा एक विस्तृत अध्ययन गर्न आवश्यक देखिएकोले मिति २०७७/९/१३ गतेको सम्झौता अनुसार यस एभरेष्ट कन्सल्टेन्सीलाई दिइएको सन्दर्भ सर्त अनुसारको निम्न उद्देश्य रहेको छ ।

२) उद्देश्य

यस अध्ययनको उद्देश्य मानव औषधि (फार्मास्यूटिकल्स) उद्योगको मांग, आपूर्ति, ऊर्जा खपत र दिगोपनका लागि चुनौतिहरूको सम्बन्धमा वर्तमान स्थिति विश्लेषण गर्ने रहेको छ ।

३) अध्ययनको क्षेत्रहरू

- क) औषधीको वार्षिक माग (एलोपैथिक) र यसको आयात / निर्यात स्थिति: श्रेणीगत-इन्जेक्सन / ट्याब्लेट / पाउडर / सिरप
- ख) उद्योग विवरण: (उद्योगहरूको नाम, उनीहरूको विस्तृत ठेगाना, उत्पादन क्षमता र वास्तविक क्षमता, लगानी खपत आदि)
- ग) क्षमता उपयोग (स्वीकृत क्षमता र वास्तविक क्षमता सहित)
- घ) ऊर्जा खपत
- ङ) संलग्न कर्मचारीको संख्या
- च) माग पूर्वानुमान
- छ) आपूर्ति र गैप
- ज) आत्मनिर्भरताको सर्तमा घरेलु उद्योगहरूको क्षमता

- झ) देश भित्र आयात र उपलब्धता प्रतिशत (घरेलु उपलब्धता बनाम आयात)
- ञ) औषधि उत्पादन उद्योगहरूको हालको स्थिति र आयातको प्रवृत्ति
- ट) आगामी वर्षहरूका लागि औषधि निर्माणको लागि घरेलू स्तरमा कच्चापदार्थको उपलब्धता
- ठ) प्रविधि
- ड) **WHO GMP** मानक / गुण पक्षहरूको स्थिति
- ढ) बजार पक्ष
- ण) वातावरणीय प्रभावहरू
- त) औषधि उत्पादन उद्योगहरूले सामना गरेका चुनौतीहरू
- थ) वित्तीय स्थिति र सुधारको लागि क्षेत्र (नीति स्तर, संघ स्तर र उद्योग स्तर)
- द) सम्भाव्य सुझावहरू

४) अध्ययन विधि

४.१) अवधारणा

अध्ययनको दायरामा रही दुबै गुणात्मक र मात्रात्मक तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ। मात्रात्मक डाटा अधिकतर दोस्रो स्रोतहरू (बिगतमा भएका अध्ययन प्रतिवेदन, समाचार, अन्तर्वार्ता आदि) मार्फत उपलब्ध गरिएका छन् भने विशिष्ट मात्रात्मक साथै गुणात्मक तथ्याङ्क प्रत्यक्ष साक्षात्कार, फोकस समूह छलफल (FDG) र प्रमुख सूचनाकार संगको अन्तर्वार्ता (KII) बाट प्राप्त गरिएको छ। तसर्थ, एक मिश्रित अनुसन्धान विधि अपनाइएको छ। सोधिएको प्रश्नहरू अध्ययनको दायरा अनुसार खुला वा बन्द-अन्त दुबै छन्। अर्ध-संरचित विधि अवलोकन, अनौपचारिक र अन संरचित अन्तर्वार्ता द्वारा प्रश्नहरूको निर्माण गरिएको छ।

४.२) नमूना

औषधि व्यवस्थापन विभागबाट स्वीकृत प्राप्त १०३ उद्योग मध्ये ६६ वटा उद्योगहरूमात्र पूर्ण संचालनमा रही औषधि उत्पादन र बिक्री बितरण इजाजत प्राप्त गरेकाले तिनै ६६ उद्योगहरूमध्येबाट ४० (६० प्रतिशत) साना, मझौला तथा ठुला उद्योगहरूमात्र यस अध्ययनमा छनौट गरिएका छन्। त्यसैगरी औषधि उत्पादन संघ नेपाल (APPON) मा समाहित ५७ मानव औषधि उद्योगहरू मध्येबाटै पर्ने गरि उक्त ४० उद्योगहरू छनौट गरिएका छन्। उक्त छनौटमा परेका उद्योगहरूबाट पनि ३४ उद्योगले मात्र विवरण दिन स्वीकार गरेकाले उक्त नामावलि अन्तिम प्रतिवेदनको टेबल ३.४ मा समाविष्ट गरिएको छ।

४.३ गतिविधि

निम्नलिखित गतिविधिहरू तोकिएको समय अवधि भित्र तोकिएको परियोजना पूरा गर्नका लागि गरिएको छ:

- डेस्क समीक्षा
- विभिन्न सरोकारवालाहरू (नीति निर्माताहरू, उद्योग मन्त्रालयका अधिकारीहरू, फार्मास्यूटिकल र औषधि निर्माण उद्योगका प्रतिनिधि, चयनित लाइन मन्त्रालयका अधिकारीहरू र विशेषज्ञहरू) का पहुँच र समन्वय
- छनौट उद्योगहरू र उनीहरूको प्रमुख कार्यालयको क्षेत्र भ्रमण
- प्रासंगिक भूतपूर्व पत्रिकाहरू र फार्मास्यूटिकल र चिकित्सामा लेखहरूको समीक्षा

४) अध्ययनको सीमा

- छ औषधि उद्योगहरूले जानकारी प्रदान गरेनन् भने केहीले आंशिक जानकारी मात्र प्रदान गरे । त्यस्तो अवस्थाहरूमा, द्वितीय डाटा (DOI, DDA, APPON) जस्ता स्रोतहरूबाट प्रयोग गरिएको छ ।
- ट्याब्लेट, क्याप्सूल, पाउडर, तरल र मलहममा आत्मनिर्भर औषधि उत्पादनहरूको अध्ययनको लागि अध्ययन शर्त अनुसार प्रश्नावली तयार गरिएको छ । यद्यपि, उद्योगहरू र APPON ले जानकारी केवल उत्पादन / मलेक्युलमा प्रदान गर्‍यो । त्यसैले अध्ययन आत्मनिर्भर औषधि पत्ता लगाउन ध्यान केन्द्रित गरिएको छ ।
- आयात र निर्यात औषधि उत्पादन स्थिति मात्रामा प्रदान गर्न सकिएन किनकि भंसार विभागले आयात र निर्यात डाटालाई मात्रा र कोटी सहित विवरणमा राख्न गर्दैन ।

५) नेपालमा औषधिजन्य उत्पादनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

नेपाली औषधि बजारको वास्तविक इतिहास वीर अस्पतालको स्थापनासँगै शुरू भयो । त्यस समयमा औषधिहरू जनताको माग पूरा गर्नका लागि आयात गरिएको थियो । नेपाल फार्मास्यूटिकल्सले गोदावरीमा पहिलो एलोपैथिक प्लान्ट स्थापना गर्‍यो तर यो सफल हुन सकेन । निजी क्षेत्रको प्रवेश बि. सं. २०२६ (1970 AD) मा केमिड्रग उद्योगको स्थापनासँगै भयो र यसलाई पछ्याउँदै रोयल ड्रग लिमिटेडले पनि बि. सं. २०२९ (1973 AD) मा सरकारी उद्योगको रूपमा यसको सञ्चालन सुरू गर्‍यो । बि. सं. २०२९ देखि २०३८ बीच ठूलो अन्तर रहेको थियो । त्यस पछि बि. सं. २०३८-२०४२ बीचको चरण आयो जब मनोज, एभरेष्ट, लोमस र नेपाल फार्मास्यूटिकल्स जस्ता उद्योगहरूको स्थापना भएको थियो ।

नेपालमा औषधीको नियमन गर्ने पहिलो कानूनी व्यवस्था औषधी ऐन, बि.सं. २०३५ सालमा लागु भएपछि सुरुवात भएको हो । बि. सं. २०४६ साल पछि निजी औषधी उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार कार्यमा उत्साहजनक प्रगति भएको देखिन्छ ।

६) अध्ययनको परिणाम र छलफल

६.१) औषधीजन्य उत्पादन उद्योगको अवस्था

नेपालको औषधि व्यवस्थापन विभागमा मिति २०७७/१०/१२ सम्म १०३ औषधि उद्योग दर्ता छन् । जस मध्ये ६६ वटा उद्योगहरू मात्र पूर्ण सञ्चालनमा रहेका छन् जहाँ उनीहरूले उत्पादन र बिक्रि दुवैका लागि लाइसेन्स पाएका छन् । ३३ उद्योगले उत्पादन उद्देश्यका लागि लाइसेन्स प्राप्त गर्ने प्रक्रियामा छन् र दुबै लाइसेन्स पएका ४ उद्योग प्राविधिक कारणले सञ्चालनमा रहेका छैनन् ।

प्रदेश अनुसार, ६६ उद्योगहरू मध्ये ४ (६.०६%) उद्योग प्रदेश १ मा, १४ (२१.२१%) प्रदेश २ मा, बागमती प्रदेशमा ३७ (५६.०६%), गण्डकी प्रदेशमा २ (३.०३%) र लुम्बिनी प्रदेशमा ९ (१३.६३%) रहेका छन् । अन्य प्रदेशहरूमा कुनै औषधि उद्योगहरू दर्ता छैनन् ।

छनौटमा परेका सबै उद्योगहरू निजी छन् र प्रायः ठूला (९०%) उद्योगहरू छन् जसको कुल पूंजी २५ करोड भन्दा बढी छ । केहि मध्यम स्तरका उद्योगहरू (१०%) पनि उनीहरूको लगानी बढाउनको लागि

योजना बनाईएका छन्। यी उद्योगहरूको लगानीको औसत स्रोत १००% आन्तरिक र ५६% ऋणबाट र ४४% लगानीबाट संचालित छन्।

६.२) औषधीजन्य उत्पादनको अवस्था

लगभग सबै उद्योगहरूले ट्याब्लेट, क्याप्सूल, तरल (सिरप / सस्पेंशन), पाउडर (सुख्खा सिरप), मलम / क्रीम र आँखा / कान ड्रपको रूपमा औषधि उत्पादन गरिरहेका छन्।

६६ मध्ये ६० उद्योगबाट ट्याब्लेटको वार्षिक उत्पादन क्षमता दुई अर्ब यूनिट छ भने क्याप्सुलको उत्पादन क्षमता पौने दुई अर्ब छ। त्यस्तै ४५ उद्योगबाट भोल औषधि उत्पादन क्षमता साढे चार अर्ब, ४० उद्योगहरूबाट मलमको उत्पादन क्षमता १५ करोड, २० उद्योगहरूबाट पाउडर (सुख्खा सिरप) तीन करोड र पाँच उद्योगबाट नाक कानको ड्रप उत्पादन क्षमता ३७ लाख यूनिट रहेको छ।

नेपाली औषधि उद्योगहरूको क्षमता उपयोग ट्याब्लेट निर्माणका लागि ५५%, क्याप्सुल ४५%, भोल ३५%, मलम ५०%, पाउडर ४०% छ भने अरुको (नाक कान) ३०% रहेको छ।

६.३) औषधी उद्योगको मानव संसाधनको अवस्था

हाल नेपालको औषधि उद्योगहरूमा प्रत्यक्ष रोजगारीको अवस्था लगभग २० हजार रहेको छ जसमध्ये अधिकांश नेपाली र स्थाई छन्। त्यसमा लगभग १० प्रतिशत प्रशासनिक कार्यमा, ३०-३० प्रतिशत क्रमश तालिम प्राप्त प्राविधिक, बजार प्रतिनिधि (एम आर सहित) र साधारण कामदार रहेका छन्।

६.४) औषधीजन्य उद्योगको बिद्युत खपत अवस्था

औषधि उद्योगहरूको बिद्युत माग लगभग १० मेगावाट रहेको र पूर्णतया नेपाल बिद्युत प्राधिकरणबाट पूर्ति भएको अवस्था छ। प्राय सबै उद्योगहरूमा आफ्नै जेनेटरको ब्यवस्था भएको र केहि उद्योगले सौर्य उर्जा प्रणाली पनि जडान गरेका छन्।

६.५) औषधी उत्पादनको कच्चा पदार्थको अवस्था

कच्चा पदार्थ प्रायः भारतबाट आयात गरिन्छ (८०%)। केही उद्योगहरू कच्चा पदार्थ आयात चीनबाट पनि (१०%) गर्दछन्। कच्चा पदार्थ कहिलेकाँही अष्ट्रेलिया, थाईल्याण्ड, सिंगापुर, स्पेन, दक्षिण कोरिया, बंगलादेशबाट पनि किनिन्छ तर धेरै थोरै मात्रामा (५%)। आ. व. २०७७/७८ को कच्चा पदार्थको आयात मूल्य ९ अर्ब रुपैयाँ थियो जबकि प्याकेजिंग सामग्री साढे दुई अर्ब रुपैयाँ बराबर रहेको छ।

६.६) नेपाली औषधी उद्योगको प्रविधिको अवस्था

प्राथमिक र द्वितीय प्याकेजिंग सामग्री (बोटल र बिको, ब्लिष्टर प्याक, डुप्लेक्स, लेबलहरू) भारतबाट पूर्ण रूपमा खरिद गरिन्छ तर काटुन बक्स जस्ता बाहिरी प्याकेजिंग सामग्रीहरू प्रायः स्थानीय / घरेलु उद्योगहरूबाट खरिद गरिन्छ।

६.७) जीएमपी र अन्य अन्तराष्ट्रिय मापदण्डको अवस्था

चालु ६६ उद्योगहरू मध्ये ३६ वटा उद्योगहरू डब्ल्यूएचओ र/वा राष्ट्रिय मापदण्ड (डीडीए) बाट जीएमपी प्रमाणित छन् र १० जीएमपी पाउने प्रक्रियामा छन्, यद्यपि २० उद्योगहरूले जीएमपीका लागि आवेदन दिन दुई वर्ष पार गरेका छैनन्। १० उद्योगहरू आईएसओ ९००१ र आईएसओ १४००१ जस्ता अन्तराष्ट्रिय प्रणालीबाट प्रमाणित छन्।

६.८) औषधिको वार्षिक बिक्री, आयत र निर्यातको अवस्था

आ.व.२०७२/७३ मा वार्षिक बिक्री कुल पौने ४८ अर्ब रुपैयाँ थियो, जसमध्ये घरेलु बिक्री करिब साढे १९ अर्ब रुपैयाँ (४१%) थियो भने आ. व. २०७६/७७ मा कुल बिक्री करिब ५१ अर्ब रुपैयाँ जसमा आन्तरिक बिक्री करिब साढे २४ अर्ब रुपैयाँ रहेको छ (४१%) ।

केही उद्योगहरूले थोरै मात्रामा औषधि उत्पादनहरू विदेशमा निर्यात गरिरहेका छन् तर सभै गरिएको उद्योग, एप्पोन र भंसार कार्यालय द्वारा कुनै डाटा प्रदान गरिएको छैन ।

औषधि उत्पादक उद्योग संघ (एप्पोन) बाट संकलन गरिएको तथ्यांक अनुसार, औषधि उत्पादनहरूको भविष्यमा पाँच वर्षको माग आ. व. २०७७/७८ बाट आ. व. २०८१/८२ सम्म ५% देखि ९% बढ्ने अनुमान गरिएको छ र औसत वार्षिक वृद्धिदर ७ प्रतिशत हुनेछ ।

६.९) नेपाली औषधि उद्योगको वित्तिय अवस्था

चलु ६६ वटा औषधि उद्योगहरूको कुल लगानी ३५ खर्ब रुपैयाँ भन्दा बढी छ भने निश्चित पूँजी ६५% र चालु पूँजी ३५% रहेको छ ।

६.१०) औषधि उद्योगले पार्ने वातावरणीय अवस्था

सबै औषधि उद्योगहरूले प्राथमिक वातावरणीय परिक्षण गरेका छन् । केही उद्योगहरूले वातावरणीय प्रदुषण कम गर्न सौर्य प्रणाली जडान गरेका छन् भने सबै उद्योगमा फोहोर पानी प्रशोधन प्लान्ट जडान गरेको छ ।

६.११) औषधिजन्य पदार्थको माग र आपूर्ति अवस्था

एप्पोन, आयत निर्यातको अवस्था र नेपाली औषधि उद्योगको हालको उत्पादन क्षमता उपभोग अनुसार लगभग ५५ वटा औषधिमा नेपाल आत्मनिर्भर भएको अवस्था छ जसको बजार हिस्सा बाहिर देशबाट निर्यात भएका औषधिको दाँजोमा झण्डै ७३ प्रतिशत रहेको छ । केही औषधिहरूमा नेपाल पूर्ण आत्मनिर्भर भएको अवस्था छ भने केही औषधिहरू पूर्णतया बाहिरी देशको भर पर्नु पर्ने अवस्था छ जस्तै क्यान्सरको औषधि, भ्याक्सिन आदि ।

७) चुनौति र सुझावहरू

प्राविधिक / दक्ष जनशक्तिको उपलब्धता र स्थिरता, भारी लगानी र उच्च बैंक ब्याज दर, कर्मचारीको माग, टीमवर्क, ईमानदारीको कमी र कार्य गर्न इच्छुक नरहने, स्थानीय गाउँलेहरू, राजनीतिक दलहरू द्वारा जबरजस्ती चन्दा आदि आन्तरिक चुनौती हुन भने आत्मनिर्भर औषधिहरूको लागि आयात नीति, कच्चा र प्याकिंग सामग्रीको आयातमा सहजीकरण, र विदेशी उत्पादनहरूको आयात, उत्पादन र बिक्री इजाजतपत्र नीति, निर्माण इजाजतपत्रको लागि लामो र झन्झटिलो प्रक्रिया र निर्यातमा सहजीकरण नगरिनु आदि बाह्य चुनौतीहरू हुन । त्यस्तै नयाँ प्रविधि भित्राउन लाग्ने ठूलो लगानी, बैंक तथा वित्तिय संस्थानको ब्याजदर, बाह्य औषधि संग बजार प्रतिस्पर्धा, बढि कमिशनका औषधि मात्र सिफारिस, विदेशी सटही दरमा फरक र कच्चा पदार्थको बढि मूल्य आदि पनि चुनौती रहेका छन् ।

द) अध्ययनको निष्कर्ष

- राष्ट्रिय उद्योगहरूको दिगो विकासका लागि आत्मनिर्भर उन्मुख उत्पादनहरूमा भएको आयातलाई निरुत्साहित गर्दै सरकारले औषधी स्वावलम्बनका लागि प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ ।
- हाल फार्मास्यूटिकल उद्योगहरूको बजार सेयर आयात भन्दा कम भएकाले सरोकारवालाहरूले अब घरेलु बिक्रि र राष्ट्रिय उत्पादनको निर्यातलाई बढावा दिनुपर्दछ ।
- डीडीएले नेपाली उत्पादनलाई प्रवर्द्धन गर्न औषधिहरूको इजाजतपत्र, रजिष्ट्रेसन र परीक्षणको लागि छिटोछरितो सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ ।
- डीडीएले बजार लाइसेन्स समयमै प्रदान गर्नुपर्दछ ताकि औषधिको फिर्तालाई कम र उद्योगहरूको दायित्व कम गर्न सकिन्छ ।
- कच्चा पदार्थ र प्याकेजिंगको लागि ट्यारिफ वा कस्टम ड्युटी, तयारी प्याकेजिंग उत्पादनहरूको ट्यारिफभन्दा कम हुनु आवश्यक छ । ताकि घरेलु उद्योगहरूले आवश्यक प्याकेजिंगका कच्चा सामग्रीहरू सहजै र सहूलियतमा आपूर्ति गर्न सक्दछन् ।
- नेपाल सरकारले कच्चा पदार्थ र पछिल्लो प्रविधि खरीदका लागि सुविधा पुऱ्याउनुपर्दछ, ताकि उत्पादन लागत घटाउन सकियोस् र तयारी वस्तुहरू प्रतिस्पर्धी मूल्यमा उपलब्ध हुन सकोस् ।
- एप्पोन, उद्योग विभाग र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूले सरकारको सहयोगमा उपभोक्ता, खुद्रा विक्रेता र डाक्टरलाई घरेलु औषधि उत्पादनहरूको गुणस्तरमा सचेत गराउनु पर्छ ।

हरी प्रसाद सुबेदी

सदस्य - अध्ययन समिति

एभरेष्ट कन्सल्टेन्सी

कुपण्डोल, काठमाण्डौं

अनुसुची १ : आत्मनिर्भरता उन्मुख नेपाली औषधिहरुको तालिका

S. N.	Name of the Product /Molecule	Dosage Form	Demand & Supply			% National Market Consumption
			Total Consumption	Total Import	National Industry	
1.	Aceclofenac	Tablets/ Syrup Capsules/	33900000	8900000	25000000	73.7
2.	Alprazolam	Tablets	6750000	1750000	5000000	74.1
3.	Amlodipine	Tablets	140000000	45000000	95000000	67.9
4.	Amoxicillin	Capsule/ Tablet / Suspension	36500000	11650000	24850000	68.1
5.	Amoxicillin and clavuanic acid	Capsule/ Tablet / Suspension	3528235	1226845	2301390	65.2
6.	Antacid containing Aluminium, Magnesium salts	Tablet/ Suspension	5500000	1078200	4421800	80.4
7.	Anticold tablet (PCM Combination)	Tablet/ Capsule/ Syrup	15000000	3175000	11825000	78.8
8.	Atrovastatin	Tablets (5, 10, 20 mg tablets)	15700000	6000000	9700000	61.8
9.	Azithromycin	Capsule/ Tablet/ Suspension	50000000	13930000	36070000	72.1
10.	Cefexime	Oral dosage form (Tablets/ Suspension)	3035000	950000	2085000	68.7
11.	Cefodoxime	Tablet/ Capsules/ Syrup	15000000	6050000	8950000	59.7
12.	Cetirizine	Tablet/ Suspension	41600000	17500000	24100000	57.9
13.	Cough preparation containing approved combination	Tablet/ Capsule/ Syrup	5000000	1050000	3950000	79.0
14.	Diclofenac	Capsule/Tablet	23700000	3750000	19950000	84.2
15.	Diclofenac and dielthalamine	Capsule/Tablet	45000000	13900000	31100000	69.1
16.	Diclofenac potassium /Sodium	Capsule/Tablet	23700000	8750000	14950000	63.1
17.	Dicyclomine HCL	Tablet/ Syrup/ Capsules/	39500000	7250000	32250000	81.6
18.	Drotaverine	Tablets (40 mg and 80 mg)	2091500	350000	1741500	83.3

S. N.	Name of the Product /Molecule	Dosage Form	Demand & Supply			% National Market Consumption
			Total Consumption	Total Import	National Industry	
19.	Enzyme preparation containing approved combination	Tablet/ Capsules/ Syrup	7500000	1535000	5965000	79.5
20.	Escitalopram	Capsule/Tablet	3012805	676800	2336005	77.5
21.	Fexofenadine	Tablet/ Syrup/ Capsules/	17500000	3028000	14472000	82.7
22.	Fluconazole	Tablet/ Capsules	3500000	725000	2775000	79.3
23.	Gabapentine	Tablet, Capsules	2500000	1089000	1411000	56.4
24.	Gention Voilet	Solution	0	0	0	0.0
25.	Hyoscine Butybroside	Tablet	5500000	750000	4750000	86.4
26.	Indomethacin (immediate release)	Capsule	1800000	100000	1700000	94.4
27.	Itopride	Tablet/ Capsules	5000000	1189000	3811000	76.2
28.	Itraconazole	Tablet/ Capsules	13250000	2518000	10732000	81.0
29.	Levocetirizine	Tablet/ Suspension	45600000	15000000	30600000	67.1
30.	Losartan Potassium	Tablets (25, 50 mg tablets)	55000000	20000000	35000000	63.6
31.	Mefenemic Acid	Tablet, Capsules	2250000	639000	1611000	71.6
32.	Metformin	Tablets	81583333	20000000	61583333	75.5
33.	Metformin and combination sitagliptin	Tablets	20500000	5500000	15000000	73.2
34.	Metformin and combination with Glimepiride	Tablets	16500000	1500000	15000000	90.9
35.	Metronidazole	Capsule/ Tablet/ Suspension	50,000,000	7500000	42500000	85.0
36.	Metronidazole + Diloxanide furoate	Capsule/ Tablet/ Suspension	15750000	2538250	13211750	83.9
37.	Multivitamins combination products	Tablet/ Capsule/ Syrup	50,000,000	10850000	39150000	78.3
38.	Nimesulide	Tablet	36800000	6000000	30800000	83.7

S. N.	Name of the Product /Molecule	Dosage Form	Demand & Supply			% National Market Consumption
			Total Consumption	Total Import	National Industry	
39.	Omeprazole	Capsule/tablet	6750000	1750000	5000000	74.1
40.	Oral rehydration salts containing approved composition	Sachet (powder for solution)	46500000	14500000	32000000	68.8
41.	Ornidazole	Tablet/ Capsules/ Syrup	3100000	763000	2337000	75.4
42.	Pantoprazole	Capsule/Tablet	87200000	27500000	59700000	68.5
43.	Paracetamol	Tablets/ Capsules/ Suspension	106158750	30000000	76158750	71.7
44.	Paracetamol + Chlorzoxazone	Tablets	6000000	250000	5750000	95.8
45.	Paracetamol +Ibuprofen combination	Tablet/ Suspension	70000000	21500000	48500000	69.3
46.	Pregabalin	Tablet/ Capsules	24250000	5600000	18650000	76.9
47.	Rabeprazole	Capsule/Tablet	36500000	7500000	29000000	79.5
48.	Ranitidine	Capsule/Tablet	27500000	8750000	18750000	68.2
49.	Rosuvastatin	Tablet/ Capsules	16750000	5875000	10875000	64.9
50.	Sitagliptin	Tablets	41000000	11500000	29500000	72.0
51.	Spirolactone and combination with Frusemide	Tablets	425525	162500	263025	61.8
52.	Telmisarton	Tablet/ Capsules	6000000	2250000	3750000	62.5
53.	Tinidazole	Tablet	4750000	1500000	3250000	68.4
54.	Tizanidine	Tablets	1500000	150000	1350000	90.0
55.	Semisolid Preparation	Tube/ Semi solid	6800000	2340000	4460000	65.6
	Total		1,430,235,148	395288595	1034946553	72.88